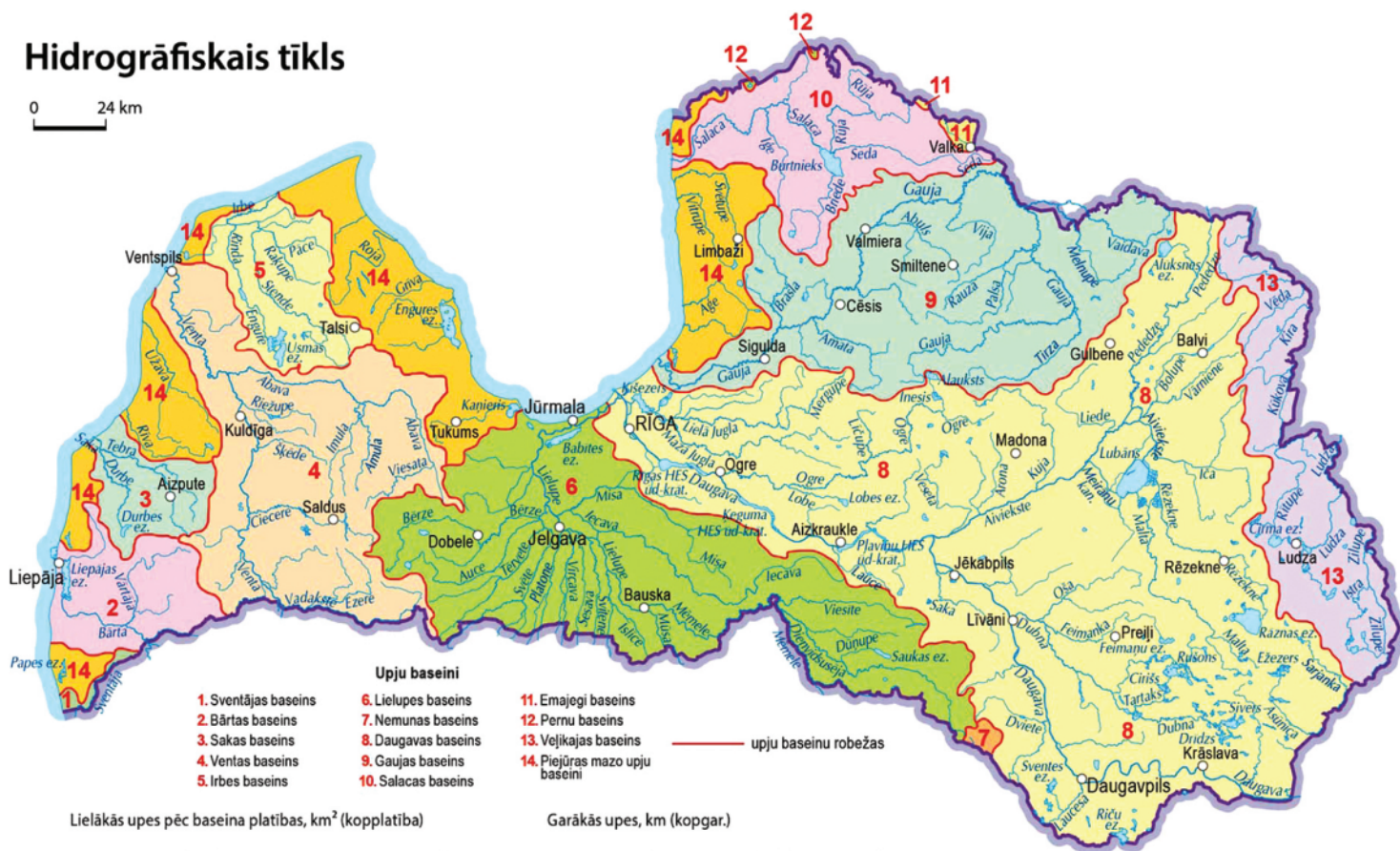

UPES GARAS, UPES ĪSAS

Hidrogrāfiskais tīkls

0 24 km

Lielākās upes pēc baseina platības, km² (kopplatība)

1. Daugava	24 700 (87 900)	5. Salaca	3310 (3570)
2. Lielupe	8800 (17 600)	6. Irbe	2000
3. Venta	7900 (11 800)	7. Bārta	1280 (1974)
4. Gauja	7790 (8900)	8. Saka	1110

Garākās upes, km (kopgar.)

1. Gauja	452	6. Pededze	131 (159)
2. Daugava	352 (1005)	7. Abava	129
3. Ogre	188	8. Dubna	120
4. Venta	178 (346)	9. Lielupe	119
5. Iecava	136		

Ventas rumba

Dabasparks
"Daugavas loki"

Gauja pie Siguldas

UPES GARAS, UPES ĪSAS

SVARĪGI

Latvijas upes ietilpst Baltijas jūras sateces baseinā. Baltijas jūras un Rīgas līča piekrastē 500 km garā posmā jūrā ietek apmēram 114 mazas upītes. Latvijas upju iztekas (vieta, kur skaidri iezīmējas straumes gultne un novērojama pati straume) parasti ir kādā ezerā, purvā, avotā vai avoksnājā (avotainā vietā).

Upes (arī ezeri) ir iekšējie ūdeņi. Iekšējos ūdeņus veido pazemes ūdeņi un virszemes ūdeņi (lietus, sniegš, strauti). Pazemes ūdeņi ir galvenais dzeramā ūdens resurss. Laukos pie mājām ir akas vai dziļurbumi, lai iegūtu tīru ūdeni. Kad pazemes ūdeņi izplūst virszemē, rodas avoti.

Upi visbiežāk raksturo garums un upes baseins. Upes baseins ir teritorija, no kuras satek virszemes un pazemes ūdeņi, kas veido kādas upes noteci (skat. kartē). Baseina platību nosaka kvadrātkilometros.

Latvijā ir apmēram 12 500 upju, strautu un lielo grāvju. Upju kopējais garums ir apmēram 37 000 km. No visu Latvijas upju kopgaruma 51% veido upes, kuras ir īsākas par 10 km. Tikai 777 upes ir garākas par 10 km, no tām 17 upes ir garākas par 100 km. Garākās upes Latvijas teritorijā ir Gauja, Daugava, Ogre, Venta, Iecava, Lielupe. Daugavas pieteka Aiviekste ir vienīgā upe, kas iztek no Lubāna ezera. Gaujas garākā pieteka ir Tirza. Garākā Lielupes pieteka ir Iecava. Ventas lielākā pieteka ir Abava.

Latvijā apmēram 25 upēm sateces baseins ir lielāks par 1000 km². Tikai 14 upēm tas sasniedz un pārsniedz 2000 km². Lielākās Latvijas upes ir Daugava, Lielupe, Venta, Aiviekste, Gauja. Latvijas lielākajām upēm daļa baseina atrodas citu valstu (Krievijas, Baltkrievijas, Lietuvas un Igaunijas) teritorijā.

Latvijas upes ir jaunas. Upju ielejas veidojās pirms 10–13 tūkstošiem gadu pēc ledāja atkāpšanās. Tikai dažu upju ieleju atsevišķi posmi veidojās senāk. Šos upes ieleju posmus, ko veidojuši ledāju kušanas ūdeņu straumes, sauc par senlejām (Gaujas senleja, Abavas senleja u. c.). Daugavas, Gaujas, Abavas senlejas ir lielākās upju ielejas, kuras mantotas no Devona laikmeta.

INTERESANTI

Latvijā ir ļoti daudz mazo upju. Mazās upes dažādos Latvijas novados sauc atšķirīgi. Kurzemē tās sauc par valkiem vai strautiem, Vidzemē par urgām, bet Latgalē par rūčiem.

Abavas senleju dēvē par “Kurzemes Šveici”, savukārt Gaujas senleju par “Vidzemes Šveici”.

Tradicionāli aprīļa nogalē Kuldīgā tiek svinēti svētki – palu šovs “Lido zivis Kuldīgā”, kad var novērot, kā virs Ventas rumbas lec vimbas un laši. Šovs atklāj arī tūrisma sezonu Kuldīgā. Ik gadu maija trešajā nedēļā Latvijas Kultūras fonds organizē Daugavas dienas. To mērķis ir atgādināt, ka jāsargā un jā rūpējas par Daugavas ielejas kultūrvēsturisko mantojumu.

Pilsētas pie Daugavas parasti ir abos tās krastos. Vienīgā pilsēta, kas nav abos Daugavas krastos, ir Jaunjelgava. Tā Daugavas kreisajā krastā ir nākamā pilsēta pēc Rīgas. Lai zinātu, kurš ir upes labais krasts un kurš kreisais, jānostājas upes straumes tecēšanas virzienā. Labā roka – labais, kreisā – kreisais krasts. Pilsēta, kurai ir Daugavas vārds, ir Daugavpils.

Vārda Daugava cilme ir saistīta ar *dauz*: senāk vārds nozīmēja “liela, ūdeņiem bagāta un strauja upe, kas pavasaros plaši pārplūst”.

Slavenākās dziesmas par Daugavu ir Mārtiņa Brauna “Saule, Pērkons, Daugava” un Jāņa Norviļa “Daugav’s abas malas”. Abās dziesmās izmantota Raiņa dzeja.

VĀRDI, KAS JĀZINA

Upe, ieteka, izteka, avots, strauts, purvs, straume, satece, pazeme, dziļums, ātrums, līmenis, krasts, ieleja, senleja, plūst, tecēt, atrasties.

LONG RIVERS, SHORT RIVERS

IMPORTANT

Latvia's rivers are part of the Baltic Sea catchment area. Around 114 small rivers flow into the sea along a 500 km stretch of the Baltic Sea and the Gulf of Rīga. The sources of Latvia's rivers (places where the stream bed is clearly marked and the stream itself can be observed) are usually in a lake, marsh, spring or spring-fed area.

Rivers (including lakes) are inland waters. Inland waters consist of groundwater and surface water (rain, snow, streams). Groundwater is the main source of drinking water. In the countryside, wells or boreholes near houses are sources of clean water. Springs are formed when groundwater flows to the surface.

A river is most often characterised by its length and catchment area. A river basin is the area from which the surface water drains and also the groundwater that forms a river drain (see map). The area of a basin is defined in square kilometres.

There are about 12 500 rivers, streams and large ditches in Latvia. The total length of rivers is about 37 000 km. Rivers shorter than 10 km make up 51 % of the total length of all rivers in Latvia. Only 777 rivers are longer than 10 km, of which 17 rivers are longer than 100 km. The longest rivers in Latvia are the Gauja, Daugava, Ogre, Venta, Iecava and Lielupe rivers. Aiviekste, a tributary of the Daugava, is the only river that flows out of Lake Lubāns. The longest tributary of the Gauja is the Tirza river. The longest tributary of the Lielupe river is the Iecava river. The largest tributary of the Venta river is the Abava river.

In Latvia, about 25 rivers have a catchment area larger than 1000 km². Only 14 rivers have a catchment area of 2000 km² or more. The largest rivers in Latvia are the Daugava, Lielupe, Venta, Aiviekste and Gauja rivers. For the largest Latvian rivers, part of the basin lies in the territory of other countries (Russia, Belarus, Lithuania and Estonia).

Latvia's rivers are young. The river valleys were formed 10–13 thousand years ago following glacial retreat. Only some river valleys were formed earlier. These sections of river valleys formed by glacial meltwater streams are called valleys (Gauja valley, Abava valley, etc.). The Daugava, Gauja and Abava valleys are major river valleys formed in the Devonian period.

INTERESTING FACTS

Latvia has many small rivers. Small rivers have different names in different regions of Latvia. In Kurzeme they are called "valks" or streams, in Vidzeme they are called "urgas" (rivulets), and in Latgale they are called "rūči".

The Abava valley is called the "Switzerland of Kurzeme", the Gauja valley the "Switzerland of Vidzeme".

Traditionally, at the end of April, Kuldīga celebrates the flood show "Flying Fish in Kuldīga", when you can watch bream and salmon jumping up the Venta river. The show also opens the tourist season in Kuldīga. Every year in the third week of May, the Latvian Culture Foundation organises Daugava Days. The aim is to remind people to protect and care for the cultural heritage of the Daugava valley.

Towns along the Daugava are usually located on both banks. The only town that is not located on both banks of the Daugava is Jaunjelgava. On the left bank of the Daugava, it is the next town after Rīga. To know which is the right bank and which is the left bank, you should stand in the direction of the flow of the river. Right hand – right bank, left hand – left bank. The city named after the Daugava river is Daugavpils.

The origin of the word Daugava is related to the word "daudz" (much): in the olden days, the word meant "a large, water-filled and swift river that floods severely in the spring".

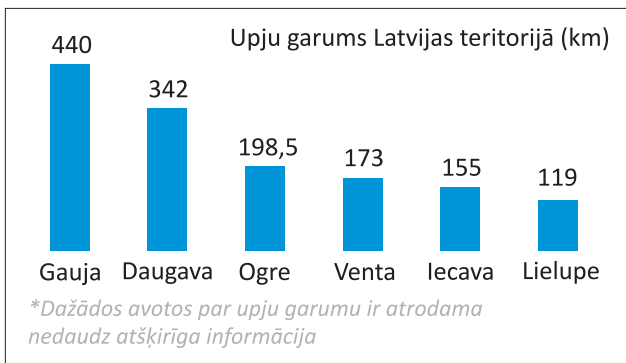
The most famous songs about Daugava are "Saule, Pērkons, Daugava" by Mārtiņš Brauns and "Daugav's abas malas" by Jānis Norvilis. The lyrics of both songs are based on the poetry of Rainis.

WORDS TO LEARN

River, estuary, source, spring, brook, swamp, stream, catchment, underground, depth, velocity, level, bank, valley, ancient valley, flow, run, be located.

VIEGLI UZDEVUMI

Ieraksti atbilstošo upi vai novadu! Izmanto attēlus!

1. Latvijā garākā upe ir _____ .
2. Otra garākā upe ir _____ , bet trešā garākā upe ir _____ .
3. Īsākā no sešām Latvijas lielajām upēm ir _____ .
4. Venta ir lielākā upe _____ novadā, savukārt Gauja plūst pa _____ novadu.
5. Lielupe plūst pa _____ novadu.

Lasi informāciju par Daugavu un izpildi uzdevumus!

Latvijas lielākā upe ir Daugava. Tā sākas Krievijā. Pēc tam tā tek cauri Baltkrievijai un pēc tam Latvijai. Daugava ietek Baltijas jūras Rīgas līcī. Daugava ir latviešu tautas simbols. Par Daugavu ir dziesmas un dzejoļi.

Rīgā pāri Daugavai ir pieci tilti: Dzelzeļa tilts, Akmens tilts, Vanšu tilts, Salu tilts un Dienvidu tilts.

Daugavā ir daudzas salas. Lielākās salas ir Doles sala, Kundziņsala, Lucavsala, Ķīpsala. Šīs salas atrodas Rīgas tuvumā. Rīgas teritorijā Pārdaugavā atrodas Ķīpsala. Tur ir Starptautiskais izstāžu centrs. Tur katru gadu notiek "Latvijas Grāmatu izstāde", izstāde "Skola", mājdzīvnieku izstāde u. c. Doles salas centrā ir Daugavas muzejs. Tas atrodas ēkā, kas agrāk bija Doles muižas pils. Vēl Daugavā ir Zaķusala, kur atrodas Latvijas Valsts radio un televīzijas tornis.

Latvijas lepnums ir trīs Daugavas hidroelektrostacijas (HES): Pļaviņu, Ķeguma un Rīgas HES.

1. KAS? Skaties kartē (iepriekšējā lappusē) un uzraksti vismaz trīs pilsētas, kas ir Daugavas krastos! _____
2. KUR? Zem attēla raksti Daugavas salas nosaukumu! _____

2. 1. _____
2. 2. _____
2. 3. _____

3. CIK? Ieraksti skaitli! Uz Daugavas ir _____ HES. Rīgā pār Daugavu ir _____ tilti.

VIDĒJI GRŪTI UZDEVUMI

Lasi un atzīmē, par kuru upi ir apgalvojums!

Lielupe ir viena no lēnākajām upēm, jo tā plūst pa Zemgales līdzenumu un Piejūras zemieni. Tā veidojas pie Bauskas pilsdrupām, satekot Mēmelei un Mūsai. Lielupe ir ar ūdeņiem bagāta upe. Sākot no Slokas Jūrmalā, Lielupi no jūras līča šķir tikai 1–2 km plata zemes josla. Pirms Lielupe ietek jūrā, tā apmēram 25 km tek paralēli jūras krastam. Pavasarī, kad ir ledus sastrēgumi, un lietainās vasarās Lielupe parasti iziet no krastiem, applūdinot lielas lauksaimniecības zemju platības.

Venta ir lielākā Kurzemes upe. Tās izteka atrodas Žemaitijas augstienē Lietuvā. Posmā pie ietekas jūrā (upes grīvā) Venta ir 200 m plata. Ventā pie Kuldīgas atrodas Eiropā platākais ūdenskritums – Ventas rumba. Vārds “rumba” šajā gadījumā lietots ar nozīmi – neliels ūdenskritums. Ventas rumbas platums ir aptuveni 100–110 metru. Ūdenskritums nav pārāk augsts – tas sasniedz tikai 1,8 līdz 2 metrus. Tomēr tas ir pietiekami, lai Ventas rumbā varētu novērot to, cik skaisti ūdens krīt pāri dolomīta plātnēm. Pavasarī Ventas rumbā var vērot, kā vimbas un laši peld pret straumi. Lai pievārētu Ventas rumbu, zivīm jācenšas uzlēkt pēc iespējas augstāk.

Gauja ir daudzveidīga un varētu teikt – viltīga upe. Tā ir strauja un peldētājiem bīstama upe. Gaujai ir interesanta un tūristiem pievilcīga senleja starp Valmieru un Murjāņiem. Ielejas dziļums mainās no 20 m pie Valmieras līdz 85 m pie Siguldas (lielākais Baltijas valstīs). Gaujai likumojot, tās krastos atsedzas devona sarkanīgie, dzeltenīgie vai pelēki baltie smilšakmeņi un sarkanie māli. Gaujas senlejā ir daudzas alas – Gūtmaņala, Lielā Velnala u. c. Skaisti skati uz senleju paveras Siguldā – īpaši krāsaino rudens lapu laikā.

	Lielupe	Gauja	Venta
1. Upe sākas Latvijas kaimiņu zemē – Lietuvā.			
2. Upe kādu posmu plūst paralēli jūras krastam.			
3. Upē var redzēt, kā zivis lec pāri ūdenskritumam.			
4. Upe ir strauja un likumaina, taču ar skaistu senleju.			
5. Upe sākas vietā, kur satek divas citas upes.			
6. Upei ir viena no dziļākajām ielejām Baltijā.			
7. Ja ir plūdi vai daudz nokrišņu, upe applūšina laukus.			

Blakus attēlam raksti atbilstošās informācijas burtu!

A Siguldas vagoniņš kopš 1969. gada piedāvā braucienu pāri Gaujas senlejai. Siguldas vagoniņš 43 m augstumā virs zemes savieno abus Gaujas upes krastus 1020 m platumā. Brauciena laikā paveras skats uz Gaujas senleju, Siguldas un Turaidas pili, Krimuldu, Bobsleja un kamaniņu trasi un Gaujas tiltu. Gaisa vagoniņš ir senākais šāda veida transporta līdzeklis Baltijas valstīs.

B Baudi ziemas priekus! Gaujas ielejas stāvājās nogāzēs ierīkotas vairākas kalnu slēpošanas trases. Ziemā par Latvijas kalnu slēpošanas centru kļūst Sigulda. Arī Cēsu pusē – Ozolkalnā un Žagarkalnā – ir slēpošanas trases.

C Izmanto iespēju! Vasaras sezonā vari braukt ar kuģīti no Rīgas uz Jūrmalu. Vispirms brauksim pa Daugavu gar Mīlestības salu uz Buļļupi, kas savieno Lielupi ar Daugavu. Nokļūstot Lielupē, pavērsies skats uz seno Lielupes ieteku jūrā un Balto kāpu. Braucot pa Lielupi, varēs redzēt arī Jūrmalas panorāmu.

1. ○

2. ○

3. ○

GRŪTI UZDEVUMI

Lasi tekstu un tā fragmentus! Tekstā virs svītras raksti atbilstošā fragmenta burtu!

Amata ir viena no straujākajām un krācainākajām Gaujas pietekām, kuras senleja ir bagāta ar ģeoloģiskajiem dabas pieminekļiem. Amatas krasti ir domāti ceļotājiem, kurus nebaida bieža un liela reljefa atšķirība, _____ (1). Ejot gar Amatu, pa ceļam būs daudz skaistu ainavu. Upes senlejā var aplūkot dolomīta un smilšakmens atsegumus. _____ (2). Ja ziemā ir sals, tad krāšņi veidojas ūdenskritumi vietās, kur upē ietek nelieli avotiņi. Agrā pavasarī Amatā ir daudz ūdens tūrisma cienītāju.

Pats izcilākais no dabas veidojumiem ir aptuveni 350–380 miljonu gadu vecais un apmēram 20 metrus augstais devona smilšu atsegums – Zvārtes iezis. Majestātiskais iezis savu nosaukumu ieguvis no mājas vārda Zvārtes, _____ (3). Blakus tam atrodas Zvārtes krauja, no kuras paveras brīnišķīgs skats uz pašu iezi. Augstais sarkanīgais iezis apaudzis priedītēm un lapu kokiem, kas rudenī skaisti iekrāsojas.

Zvārtes iezi dēvē par Latvijas ainavas etalonu. Zvārtes iezis pasaules mērogā kļuva pazīstams, _____ (4). Pie Zvārtes ieža ir uzņemtas trīs latviešu mākslas filmas – “Salna pavasarī” (1955), “Latviešu strēlnieka stāsts” (1958) un “Agrā rūsa” (1979). Rakstnieks Mārgēris Zariņš, būdams liels jocīgu notikumu urķis, 1975. gadā sarakstīja grāmatu “Vienas vasaras stāsti”, _____ (5).

Kāds nostāsts vēstī, ka senatnē Vecgada, Vasarsvētku un Jāņu naktī ap iezi notikuši raganu un velnu danči un trači, _____ (6). No Zvārtes kraujas sākas 700 metrus gara taka Meža mātes valstībā, pa kuru staigājot var tuvāk iepazīt meža augošās koku sugas.

- A kurā attēlo Zvārtes ieža ainavas un notikumus tā apkaimē
- B kur latviešu zemnieki dzīvojuši vairākās paaudzēs
- C jo dažviet ir jāpārvar ap 40 m starpība, līkumojot pa ielejas augšējo un apakšējo daļu
- D tādēļ tagad Raganu pļavā izvietoti dažādi raganu atribūti
- E kad “Latvijas Pasts” 2006. gadā izdeva pastmarku ar Latvijas skaistāko iezi vairāk nekā trīs miljonu tirāžā
- F Tie vislabāk redzami vēlā rudenī, agrā pavasarī un ziemā, kad kokiem nav lapu

Lasi un no iezīmētajiem vārdiem pasvītro vienu atbilstošo!

Dabas parks “Daugavas loki” izveidots, lai saglabātu dabas un kultūrvēstures vērtības un maz **izveidotās/pārvietotās/pārveidotās** (1) ainavas Daugavas augšteces senlejas Naujenes–Krāslavas posmā. Daugavas loki tiek **ieskatīti/uzskatīti/uzņemti** (2) par senākajiem ielejas veidojumiem Latvijā. Dabas parks “Daugavas loki” 2011. gadā iekļauts UNESCO Pasaules **mantojuma/mantības/mantu** (3) Latvijas nacionālajā sarakstā. Dabas parka struktūras ass ir Daugava, kas met **izlocītus/gleznainus/krāsainus** (4) līkumus. No upes krastiem paveras **plaši/plati/paplatināti** (5) ainavu skati. Upe izsenis ir bijusi šīs teritorijas attīstības veicinātāja – tās krastos tika veidotas pils un apmetnes. Raksturīgākā dabas **jocīgums/īpatnība/interesantums** (6) ir 8 lieli Daugavas līkumi (meandri), kuru garums sasniedz 4–6 km. Parka teritorijā atrodami daudzi dabas un kultūrvēsturiskie pieminekļi: Daugavas senleja, Juzefovas muižas parks ar unikālu gravu (Marijas taka), Vecpils pilskalns ar 13. gadsimta Livonijas ordeņa pilsdrupām, Markovas izziņu taka u. c.

ATBILDES

VIEGLI UZDEVUMI

1. Latvijā garākā upe ir Gauja.
2. Otra garākā upe ir Daugava, bet trešā garākā upe ir Ogre.
3. Īsākā no sešām Latvijas lielajām upēm ir Lielupe.
4. Venta ir lielākā upe Kurzemes novadā, savukārt Gauja plūst pa Vidzemes novadu.
5. Lielupe plūst pa Zemgales novadu.

1.	Rīga, Ogre, Aizkraukle, Jēkabpils, Līvāni, Daugavpils, Krāslava.
2.	2. 1. Ķīpsala 2. 2. Zaķusala 2. 3. Doles sala
3.	Uz Daugavas ir trīs / 3 HES. Rīgā pār Daugavu ir pieci / 5 tilti.

VIDĒJI GRŪTI UZDEVUMI

	Lielupe	Gauja	Venta
1.			X
2.	X		
3.			X
4.		X	
5.	X		
6.		X	
7.	X		

1.	C
2.	B
6.	A

GRŪTI UZDEVUMI

1.	C
2.	F
3.	B
4.	E
5.	A
6.	D

1.	pārveidotās
2.	uzskatīti
3.	mantojuma
4.	gleznainus
5.	plaši
6.	īpatnība

IZMANTOTIE MATERIĀLI

Teksti

<http://www.upes.lv/>

<http://latvijas.daba.lv/biotopi/upes.shtml#v91>

<https://enciklopedija.lv/skirklis/26188-iek%C5%A1%C4%93jie-virszemes-%C5%ABde%C5%86i-Latvij%C4%81>

<http://latvijas.daba.lv/ainava/>

<https://www.visitdaugavpils.lv/turisma-objekts/dabas-parks-daugavas-loki/>

<https://www.la.lv/parsteidzosi-atklajumi-par-zvartes-iezi>

http://www.visit.valmiera.lv/lv/ko_redzet_un_dari/dab/5712_gauja/

<https://site-503998.mozfiles.com/files/503998/DaugavasSalas.pdf>

<https://upesoga.lv/lv/marsruti/river/2-gauja/>

http://www.visit.valmiera.lv/lv/ko_redzet_un_dari/dab/5712_gauja/

Attēli

<https://enciklopedija.lv/skirklis/26188-iek%C5%A1%C4%93jie-virszemes-%C5%ABde%C5%86i-Latvij%C4%81>

<http://visitlatgale.com/lv/images/gallery?id=130&pp=2>

<https://manaskaistapilseta.wordpress.com/ventas-rumba/>

<https://twitter.com/reisseriks/status/919989115428442112>

<https://www.uzdevumi.lv/p/dabaszinibas-pec-skola2030-paraugprogrammas/1-klase/ka-petit-dabas-teritorijas-32136/kas-ir->

[dabas-teritorija-un-kas-ir-cilveka-radita-teritorija-33210/re-b451259d-d64a-465f-b957-f4cba5b67790](https://www.bauskaszive.lv/foto-un-video/foto-izstades-skola-2020-un-latvijas-gramatu-izstade-184180)

<https://www.bauskaszive.lv/foto-un-video/foto-izstades-skola-2020-un-latvijas-gramatu-izstade-184180>

<https://www.tresdiena.lv/2018/06/18/ieverojamakais-apskates-objekts-riga-tv-tornis/>

<https://www.youtube.com/watch?v=2UTrHXACv2I>

<https://www.delfi.lv/turismagids/galamerki/jurmalas-sarms-vietejo-acim-septinas-jurmalnieku-iecienitas-vietas.d?id=46252879&page=2>

<https://www.la.lv/siguldas-sleposanas-trases-turpina-darbu>

<https://www.estravel.ee/pakkumine/perepuhkus-siguldas-hotellis-ezeri>

<https://amata.lv/zvartes-iezis-2/>